

**მისხეთის თანამედროვე სოფლის
ეთნობრაზიული ყოფა**

ცნობილია, რომ მესხეთი ძველი დროიდანვე საქართველოს ერთ-ერთი განვითარებული ეკონომიკური ერთეული იყო, მდიდარი ბუნებრივი პირობებითა და განვითარებული მიწათმოქმედებით. ჩვენი მიზანია თანამედროვე სოფლის ეკონომიური და სხვა ცხოვრებისეული პრობლემების კვლევა, მაგრამ ფიქრობთ მოკლე ისტორიული ექსკურსი დაგვეხმარება ჩვენი მიზნის უკეთ წარმოჩენაში.

მესხეთს სამხრეთ საქართველოს პლატოს დასავლეთი და ცენტრალური ნაწილი უკავია. მასში შედის ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის რაიონები. რეგიონი ზღვის დონიდან დაახლოებით 1000-დან 2100 მეტრამდე სიმაღლეზე მდებარეობს, ამის გამო გამოირჩევა მიკროკლიმატური ოლქების მრავალფეროვნებით, ნაყოფიერი ნიადაგებით, მდინარეებისა და ტბების სიუხვით, მდიდარი ფლორითა და ფაუნით, რამაც ხელი შეუწყო ცალკეული სამეურნეო უბნების თავისებურებათა ჩამოყალიბებას. აღნიშნული ხელსაყრელ პირობებს ქმნიდა აგრეთვე ადამიანთა ადრეული დასახლებებისათვის ამ ტერიტორიაზე, რასაც აქ ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოჩენილი არქეოაქტები ადასტურებენ.

ვახუშტი ბატონიშვილი ასე ახასიათებს სამცხე-საათაბაგოს: „ხოლო არს ქუეყანა ესე ფრიად მრავალ და დიდროვან მთიანი, კლდიანი, ჴევიანი, ღრატოიანი, ტყიანი, შამბ-შროშნიანი, მდინარიან-წყაროიან-ტბიანი და მცირედ ველოვანი. ზამთარ ადგილ-ადგილ ცივი და დიდთოვლიანი და ადგილ-ადგილ ფრიად ტფილი, ზაფხულს შეზაგებული, რამეთუ აქუს მთანი და აგარაკნი ფრიად ახლოს, ხოლო ადგილს ფრიად ცხელი და გაუსაძლისი, თუნიერ აგარათა. ჰავით მშუენი და კეთილი, არამედ ზღვის კიდეთა არა ეგრეთი. ნაყოფიერებს ქუეყანა ესე ყოვლითა მარცვლითა და არა ყოველგან...და ხილნი...არიან

მრავლად და კეთილნი. ...პირუტყუნი ყოველნი მრავალნი და ნადირნი მრავლად...“ (ბატონიშვილი, 1973: 659-660).

„გურჯინების ვილაიეთის დიდი დავთრ“-ის მიხედვით მესხეთის მეურნეობის დარგები შესწავლილი აქვს გ. ტივაძეს, საიდანაც ვიგებთ, რომ მესხეთში განვითარებული იყო – მევენახეობა-მებაღეობა, მემინდვრეობა, მებოსტნეობა, სელის ზეთის წარმოება, მეცხოველეობა, განვითარებული იყო საირიგაციო სისტემა და სხვ. (ტივაძე, 1946: 117-145)

მესხეთის ფიზიკურ-გეოგრაფიულ გარემოსთან მისადაგებული სამეურნეო საქმიანობა სხვადასხვა დროს შეისწავლეს ქართველმა ეთნოლოგებმა: „სამცხე-ჯავახეთი წარმოადგენს საქართველოს იმ შესანიშნავ კუთხეს, სადაც კლიმატურ-გეოგრაფიულმა გარემომ ადამიანს უბიძგა მრავალდარგოვანი მეურნეობისაკენ. აქ ყველა პირობა არსებობდა იმისათვის, რომ ველური ჯიშებიდან ხორბლის კულტურული ჯიშები გამოეყვანათ. აქ უნდა ჩაყროდა საფუძველი „დაკიბულ მევენახეობას“.. ამ ბარაქიან მიწაზე არსებობდა და არსებობს კულტურული მიწათმოქმედების ყველა ფორმა და მათ შორის გამოსარჩევია სარწყავი მიწათმოქმედება და ტერასული მიწათმოქმედება“.. (მიმინოშვილი, 1998: 88-89).

გ. ჯალაბაძე წერდა, რომ სამცხე-ჯავახეთის კლიმატურ გეოგრაფიულმა გარემომ საშუალება მისცა მის მაცხოვრებელს მრავალდარგოვანი მეურნეობა ჩამოეყალიბებინა. აქ უნდა ჩაყროდა საფუძველი დაკიბულ მეხილეობა-მევენახეობას (ჯალაბაძე, 1972: 5).

ძველად განსაკუთრებით ბევრი ტერასები ჰქონიათ ხიზაბავრასა და საროში. ახლა რადგან წყალი ნაკლები აქვთ და მოსარწყავად არ კმარა, მიტოვებული აქვთ.

ტერასების დანიშნულების შესახებ აკად. ჩიტაია წერდა: „ტერასებზე მარტო ვენახები იყო მოწყობილი, საერთოდ ვენახს აქ ხეხილის ბაღებს ეტყვიან, შეიძლება ვაზიც არ იყოს“ (ჩიტაია, 1997: 35).

მესხეთში, ფერდობებზე ტერასების მოწყობა მ. გეგეშიძეს ერთ-ერთ უძველეს სამეურნეო წესად მიაჩნია, რაც მიზნად ისახავს ამ ფერდობების უკეთ გამოყენებას სასოფლო-სამეურნეო თვალსაზრისით (გეგეშიძე, 1961: 96).

ბუნებრივია ისტორიის მანძილზე ბევრი რამ შეიცვალა, რამაც მესხეთის სოფლის ყოფაზე გარკვეული გავლენა იქონია. ამიტომ „მესხეთის მრავალდარგოვანი მიწათმოქმედებიდან

ჩვენამდე ყველა დარგმა ერთნაირი სისრულით ვერ მოაღწია. ზოგი მათგანი სრულიად მოისპო და ამოვარდა. ამ თვალთახედვით შედარებით უკეთესი მდგომარეობაა მემინდვრობაში, რადგან მესხი მეურნისთვის არსებობის მთავარი წყარო ხენა-თესვა იყო“ (ბერიაშვილი, 1973: 22)

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩვენი მიზანია ვაჩვენოთ მესხეთის თანამედროვე სოფლის ეთნოგრაფიული ყოფა, რა ცვლილებები განიცადა, რა შეინარჩუნა და რა დაკარგა, რა უჭირს და რა უღხინს დრეს სოფელს. აღნიშნულიდან გამომდინარე განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს არქეოლოგიური გათხრების შედეგად სამცხე-ჯავახეთში ადრე სამიწათმოქმედო კულტურის დასახლებებისა და ნასახლარების აღმოჩენებს და მათ შედარებას თანამედროვე სოფლის (საცხოვრებელი, კარმიდამო, დასახლება, სამეურნეო საქმიანობა და ა.შ.) ეთნოგრაფიულ ყოფასთან.

ირკვევა, რომ ტერასული დასახლებები ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებელია სამცხის უძველესი არქიტექტურისათვის (ფხაკაძე, №5, 2009: 224), რომელსაც დღევანდელ ეთნოგრაფიულ ყოფაშიც კი არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. მესხური სოფლების განლაგება უმთავრესად დაფერდებულ, დამრეც კლდოვან ადგილებზე მოდის. ჰორიზონტალურ განფენილობაში გაშენებული კომპლექსები ერთიმეორეზეა მიდგმული და მთიანი რელიეფის გამო ერთის სახლის ბანი მეორის ეზოს წარმოადგენს. ერთიმეორის სიახლოვეს ცხოვრება მოსახლეობას საშუალებას აძლევდა, მტრის შემოსევის დროს ადვილად დაეღწია თავი საიდუმლო კარებით, რომელიც ერთი სახლიდან მეორეში გადიოდა (მოხევიშვილი, 1990: 22).

მესხეთის სოფლებში თანამედროვე საცხოვრებელი სახლების მშენებლობა XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან დაიწყო. ასე მაგ. 60-იანი წლებიდან „ხიზაბავრამ სრულად იცვალა სახე. სოფელში აიგო მრავალი ახალი თანამედროვე ტიპის საცხოვრებელი სახლი, სოფელში აშენდა საბავშვო ბაღი, სკოლა-ინტერნატი, ბიბლიოთეკა, კლუბი, სამედიცინო პუნქტი, მაღაზიები, ფურნე, ელ. წისკვილი. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო სოფ. ხიზაბავრაში სასმელი წყლის გამოყვანა თეთრობ-ჭობარეთიდან, ხოლო მდინარე მტკვარზე კი სარო-ხიზაბავრის ტერიტორიების გასარწყავებისათვის დიდი წყალსატუმბის აშენება-დამონტაჟება“ (ქუჭიშვილი, 1997: 36).

ძველი ჭობარეთი მტერს აუოხრებია, რის გამოც ხალხს „ვერანა“ შეუტყვევია. გადარჩენილ მოსახლეობას გავერანებული სამოსახლო მიუტოვებია და სამოსახლოდ დღევანდელი ჭობარეთის ტერიტორია აურჩევია, რომლისთვისაც ჯერ „მზინეთი“ უწოდებია, ხოლო შემდეგში ისევ ჭობარეთი უწოდებია.

სოფელი გაშენებულია ჭობარეთის ხევის ორივე მხარეს. დასახლების ძველი ნაწილი შეფენილია კლდოვან ფერდობზე, რაც შეეხება ახალს, იგი ხევის მარცხენა ნაპირზე, ვაკე ადგილზეა გაშლილი (მოხევიშვილი, 1990: 23)

მნიშვნელოვანია, რომ, როგორც არქეოლოგები მიუთითებენ, სამცხე-ჯავახეთის ადრემიწათმოქმედება იყო ორგანული შემადგენელი ნაწილი მთლიანად საქართველოში გავრცელებული ადრესამიწათმოქმედო კულტურისა, მაგრამ ვინაიდან ის იყო საკონტაქტო ზონა სადაც ვრცელდებოდა როგორც დასავლური, ისე აღმოსავლური კულტურის საგრძნობი გავლენები და მათი ურთიერთმოქმედება, გამოიკვეთა ამ რეგიონის კულტურის სიმბოლური ხასიათი (ფხაკაძე, №5, 2009: 230). არქეოლოგები სამცხეში ადრესამიწათმოქმედო კულტურას ძვ. წ. აღ-ით IV ათასწლ. I ნახევრის დასასრულს მიაკუთვნებენ (ფხაკაძე, №5, 2009: 230). აქვე აღვნიშნავთ, რომ ეს როლი როგორც ჩანს ისტორიულად ერგო მესხეთს, ვინაიდან სხვადასხვა ისტორიული აუცილებლობიდან გამომდინარე, XX ს-ის 40-იანი წლებიდან აქ თავი მოიყარა საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებიდან ჩამოსახლებულებმა, ბუნებრივია თავიანთი კუთხისათვის დამახასიათებელი სამეურნეო გამოცდილებით, რაც ადგილობრივ ტრადიციასა და გეოგრაფიულ პირობებს შეუხამეს.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ დღეს საქართველოს სამთავრობო პოლიტიკის ერთერთ პრიორიტეტს სოფლის აღორძინება წარმოადგენს, 2014 წლის ეთნოგრაფიული მასალის მიხედვით ამისი ნიშნები უკვე ჩანს მესხეთის სოფლებში. სტრატეგიის ნაწილი ითვალისწინებს სოფლის მეურნეობაში კონკურენტული გარემოს შექმნას პროდუქციის წარმოების სტაბილური ზრდისათვის და სიღარიბის აღმოსაფხვრელად, მაგრამ ამ პროგრამის სრულყოფილ განხორციელებას, როგორც გვარწმუნებენ „წვრილ ფერმერული მეურნეობები აფერხებს“, რაც გლეხების ბრალი ნამდვილად არ არის, ის არც მათი „სიზარმაცის“ ბრალია. ეთნოგრაფიული მასალა ცხადყოფს, რომ სოფლის მაცხოვრებელთა უკმაყოფილებას იწვევს მიწების პრივატიზაციის დროს დაშვებული შეცდომები, მისი

არასამართლიანი ხასიათი, კერძოდ, როგორც მოხრობელები გადმოგვცემენ კოლექტივიზაციის დროს მათ ჩამოართვეს ბევრად მეტი მიწა (2;3;4;5...20 ჰა), პრივატიზაციისას კი დაურიგეს ნაკლები (0,75- ერთ ჰ-დე) და 25 მემსედი სათიბი, რაც არ არის საკმარისი და არ იძლევა მეურნეობის ინტენსიური განვითარების შესაძლებლობას. არ არის მიწის სასოფლო ფონდი შენარჩუნებული, რომ ოჯახის გაყრის შემთხვევაში მიეცეთ ახალ მეკომურს მიეცეს საკარმიდამო ნაკვეთი სახლის ასაშენებლად და ამ დროს მათი „მამაპაპეული მიწები შეიძლება უცხოელებმა იყიდონ“.

გასათვალისწინებელია, რომ საბჭოთა სისტემის აგრარულ-მა პოლიტიკამ, სახე უცვალა სოფელს და შეცვალა ქართველი გლეხის მენტალიტეტიც. ამის ნათელი დადასტურებაა ჩვენს მიერ მოპოვებული ეთნოგრაფიული მასალა, რომლის მიხედვითაც თითქმის ყველა სოფელში არიან ძლიერი ოჯახები ვისაც ათი, თხუთმეტი და მეტი მეწველი ძროხა ჰყავს, მაგრამ თავს დასაქმებულად მანც არ თვლიან. ვუიქრობთ ეს საბჭოური გადმონაშთია, როცა დასაქმებულად მხოლოდ ფაბრიკა-ქარხანაში, ან კოლმეურნეობაში მომუშავე ითვლებოდა.

ქართულ სოფელს საბჭოთა პერიოდში აგრეთვე შინაგანად არღვევდა კოლექტიურ მეურნეობას შეხამებული კერძო საკარმიდამო მეურნეობა, რაც ერთმანეთს უპირისპირებდა კერძო და საზოგადოებრივ ინტერესებს. ტოტალური რეჟიმის მისუსტების კვალდაკვალ კერძო სექტორის ადგილი და როლის ზრდა აშკარაა. თუმცა მოხრობელთა თქმით საბჭოთა სისტემას ჰქონდა „უპირატესობები“-ც: „იაფი ენერგორესურსები, ტექნიკა-ზე ხელმისაწვდომობა, შედარებით მოწესრიგებული სოციალური სფერო“ XX საუკუნის 80-90-იან წლებში თითქმის ყველა სოფელში იყო: სკოლა, სამედიცინო პუნქტი, საბავშვო ბაღები და ა.შ. რაც დღეს არა მარტო მესხეთის, არამედ საქართველოს ბევრ სოფელში სანატრელია და ეს ინფრასტრუქტურა ახლიდან არის ასაშენებელი.

საბჭოთა სისტემის კრახის შემდეგ კოლმეურნეობები და საბჭოთა მეურნეობები ისევე, როგორც მთელ საქართველოში, მესხეთშიც მოისპო, მათ შორის, როგორც მოხრობელები გადმოგვცემენ ბევრი ეკონომიკურად მომგებიანი იყო. მაგ: ხიზაბავრის კოლმეურნეობა 1997 წელს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივად გადააკეთეს. კოლმეურნეობას, რომელსაც ჰქონდა დიდი რაოდენობით როგორც წარმოების საშუალებანი,

ასევე გააჩნდა საკმაო რაოდენობის საწარმოო ძალები, ფაქტიურად დაიშალა, მიწების დიდი ნაწილი გადაეცა მოსახლეობას..., ხოლო წარმოების საშუალებათა დიდი ნაწილიკი მიეყიდა“ (ქუქჩიშვილი, 1937: 35).

სოფლად დაბრუნდა ერთპიროვნული გლეხური მეურნეობა, რომელმაც ახალ ვითარებაში ახლო ვერ აუღო აგრარულ ურთიერთობებს, განვითარდა სტიქიური პროცესები, რომლებიც დასარეგულირებელია, მოიშალა სოფლის ინფრასტრუქტურა, ფართო მასშაბი მიიღო მოსახლეობის, განსაკუთრებით ახალგაზრდობის, გადინებამ, უმუშევრობამ, სიღარიბემ და სხვ.

მშობლიური სოფლის მიტოვება და სხვაგან ბედის ძიება მარტო მესხეთისთვის არ არის დამახასიათებელი, პირიქით შეიძლება ითქვას რომ ზოგიერთი კუთხის დაცარიელების ხარჯზე მესხეთის სოფლები სოლიდურადაც კი გამოიყურება, მაგრამ თუ მაგ. რაჭის დაცლა XX ს-ის 50-იანი წლებიდან იწყება, მესხეთის სოფლებს ეს პრობლემა დღეს აქვთ, ამიტომ ყველა ღონე უნდა იხმაროს მთავრობამ (ადგილობრივმა თუ ცენტრალურმა) რომ ეს პროცესი რაც შეიძლება ნაკლებ მტკივნეული იყოს. ინფრასტრუქტურის მოწესრიგების დაწყებული პროცესი მეტი ინტენსივობით უნდა გაგრძელდეს და რაც მთავარია როგორი პატარა სოფელიც არ უნდა იყოს აუცილებელია იქ სკოლის შენარჩუნება, დრევიანდელ პირობებში სკოლა და სოფლის არსებობა თითქმის იდენტურია.

ჩვენს მიერ მოპოვებული ეთნოგრაფიული მასალის მიხედვით შეგვიძლია გამოვთქვათ მოსაზრება, რომ გლეხები კარგად ერკვევიან ამა თუ იმ სისტემის აკარგიანობაში, ასე მაგ. ზოგიერთი მთხრობელი კმაყოფილებას გამოთქვამდა კოლმეურნეობაში მუშაობისას მიღებულ შემოსავალზე. „შრომადღეზე ნაწილდებოდა ორი კილო ხორბალი, ასევე ყველაფერი რაც ამ სოფელში მოდიოდა: ყველი, ერბო, თაფლი. მაგ 200 შრომადრეზე მივიღებდით 400 კილო ხორბალს, 400 კგ, კარტოფილს, ყველსაც, თაფლსაც. ერთ დღეში შეიძლება სამი შრომადღე გამოგემუშავენბინა, საქმეს გააჩნდა“. მაგრამ, აქვე აღნიშნავენ უარყოფით დამოკიდებულებას კოლმეურნეობების მიმართ, იმ ძაღადობას რომელიც მისი შექმნის დროს ხორციელდებოდა, სხვადასხვა იძულებითი ღონისძიებით (გადასახადის გაზრდა, სარწყავი წყლის ჩაკეცვა სათიბ-საძოვრების შემცირება და სხვ.) აიძულებდა სოფლის მოსახლეობას შესულიყო კოლექტივში.

როგორც ეთნოგრაფიული მასალიდან გლახობა დაზარალდა როგორც კოლმეურნეობების შექმნისას, ისე მისი დაშლისა და მიწების ხელახალი პრივატიზაციის დროს. რადგან კოლმეურნეობის შექმნამდე, „კერძობის დროს“, „სოფლის მაცხოვრებლებს მიწის სხვადასხვა რაოდენობა ჰქონდა, ზოგს 20 ჰექტარიც ჰქონდა, 5 ჰექტარი ჰქონდა უმრავლესობას, ზოგსაც ნაკლები“. ეხლა ყველას ჰექტარი და ოცდახუთი მეასედი აქვს სათიბიანად, მთიან სოფლებში უფრო ნაკლები, ერთ ჰექტრამდე. ასევე, როგორც ჩანს თანაბრად განაწილება მიწისა სოფლებში მაინც ვერ მოხერხდა, „სათიბი ზოგმა ბევრი აიღო, ვინც რა მოასწრო, იმდენი აიღო“-ო.

სოფლის მაცხოვრებლებს უარყოფითი დამოკიდებულება აქვთ მიწების უცხოელებზე გაყიდვასთან დაკავშირებით „უცხო ვერ მოვა აქ, არ მივეყიდით მიწას“-ო, თან დასძენენ იმათ დიდი ნაკვეთები უნდათ, ჰექტარსა და ოცდახუთ მეასედზე ვინ მოვა, ისევ ადგილობრივები ყიდულობენ-ო. აქედან გამომდინარე აშკარაა რომ, როგორც ჩანს ზოგიერთი სამუდამოდ ტოვებს სოფელს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სოფელში ახალშექმნილი ოჯახისთვის მიწის ფონდი არ არსებობს, გაყრის დროს ოჯახის კუთვნილი მიწა იყოფა, რაც სოფლის დაცლის კიდევ ერთ მიზეზად შეიძლება დასახელებს.

დღევანდელი სოფლის პრობლემებზე მსჯელობისას ზოგიერთი მთხრობელი თვლის რომ კოლმეურნეობები კარგი იყო, რადგან ერთად გვარდებოდა სასოფლო საქმეები, დღეს კი ცალცალკე ამას ვეღარ ახერხებენ. თუმცა ბოლო დროს სოფლისადმი მთავრობის მიერ გამოჩენილ ყურადღებას დადებითად აფასებენ. ასე მაგ. ხიზაბავრაში ბოლო წლებში სოფლის დახმარების პროგრამის ფარგლებში ბევრი სასიკეთო საქმე გააკეთებულა, – გააკეთდა გზა, აქვთ ბუნებრივი აირი (წელს ჩაურთეს), გააკეთდა სასმელი და სარწყავი წყლის სისტემა. სოფლის მაცხოვრებელთა სურვილია აღდგეს ის ინფრასტრუქტურაც რაც „კომუნისტების დროს იყო“, მაგ. სოფლის კლუბი და სხვ. ასეთი სასიკეთო ძვრები შეინიშნება სხვა სოფლებშიც.

ერთი ყველაზე დიდი პრობლემა მესხეთის სოფელში სადაც ჩვენ ვიმუშავეთ (ზველი, ჭობარეთი, ორგორა, საყუვდაბელი, ხიზაბავრა, მუსხი) არის ის, რაც მთელ საქართველოს აწუხებს, უმუშევრობა და ახალგაზრდების მიერ სოფლის

მიტოვებაა. არ შეიძლება არ ავღნიშნოთ, რომ ამაში თავად მშობლებიც აქტიურობენ, „არ მინდა ჩემმა შეიღმაც ისე იწვალოს, როგორც მე ვწვალობო“, – გვეუბნება ზოგიერთი მთხრობელი.

გულისტკივილით აღნიშნავენ, რომ კოლექტივში უფრო მეტი მიწა შეიტანეს, ესლა კი ნაკლები შეხვდათ. „შევიტანე ერთი უღელა ხარი, ორი ჰექტარი მიწა, იყო კაცი 5, 20 ჰექტარი ჰქონდა, იყო კაცი ნახევარ ჰექტარი ჰქონდა. ესლა ღაგვირიგეს ჰექტარი და 25 მეასედი“.

ძველი და ახალი საცხოვრებელი სახლის შერწყმის შესაწინავე მაგალითი ვნახე სოფელ ხიზაბავრაში, ჩემს მთხრობელს შენარჩუნებული აქვს ძველი მიწურბანიანი საცხოვრებელი (რომელშიც თანამედროვე სტილით აშენებული სახლიდან შედის), მესხეთისათვის დამახასიათებელი „მერცხლის-ბუდურა“ გადახურვის მქონე დარბაზითა და ყველა საჭირო სათავსებით. მას დღეს იყენებს პროდუქტის შესანახად, საქონლის სადგომად, უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთ სახლებში ყველაზე დიდი სწორედ ბოსელია, რადგან ძველი დროიდანვე მესაქონლეობა მეურნეობის განვითარებულ დარგს წარმოადგენს მესხეთში.

სოფ. საყუდაბელი პატარა 40-50 კომლიანი სოფელია, ცხოვრობენ ჩამოსახლებული მთიულები, სოფლის მაცხოვრებლები ძირითადად მესაქონლეობას მისდევენ, ზაფხულში მიჰყავთ ნიაღის ველზე, როგორც აღმოჩნდა ზოგს ზამთარშიც არ ჩამოჰყავს, ვისაც ბევრი საქონელი ჰყავს, რადგან „იქ იაფი ჯდება საქონლის შენახვა, აქ რომ სამი-ოთხი მანქანა თივა მინდა იქ ერთიც საკმარისიაო“. სოფელს არც სათიბის და არც საძოვრების ნაკლებობა არ აწუხებთ, ოღონდ „უშუშევრობა“-ს უჩივიან. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სოფელში ყოფილა ერთი ისეთი ფერმერი, რომელსაც რვა კაცი ჰყავს დასაქმებული, სოფლელებისათვის საკმაოდ მისაღები პირობები. იმედია მას ბევრი მიმბაძველი გაუჩნდება და სოფელს „უშუშევრობა“ აღარ შეაწუხებს.

როგორც აღვნიშნეთ, ადრე სოფელი ბევრ ცხოვრებისეულ პრობლემას თვითონ აგვარებდა, საერთო სასოფლო გზების მოვლა იქნებოდა თუ სასმელი ან სარწყავი არხების მოვლა. დღეს კი ასეთი „საერთო საქმე“ სოფლისთვის თითქოს არ არსებობს, იმედია ასეთი დამოკიდებულება შეიცვლება და ტრადიცია აღდგება, მაგრამ მთავრობასთან კი გვაქვს თხოვნა

(შეიძლება დავარქვათ მოთხოვნა!), რომ ყველაზე პატარა სოფელშიც კი შეინარჩუნონ სკოლა. რადგან სკოლის არსებობა დღეს სოფლის შენარჩუნების ტოლფასია. იმ სოფლებიდან რომლებშიც ჩვენ ვიმუშავეთ, სოფელი ორგორა არის პირველი რომელიც შეიძლება მალე აღარ იყოს, რადგან სკოლა დაუხურეს და ბავშვიანი ოჯახი ყველა ფიქრობს იქიდან გადასახლებაზე, რომ შეიძლება უსწავლელი არ დარჩეთ. იმისაანა ქვეყნისათვის როგორც საქართველოა სოფლების დაცარიელება კატასტროფის ტოლფასია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბატონიშვილი ვახუშტი, 1973: ვახუშტი ბატონიშვილი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თბ., 1973.

ბერიაშვილი, 1973: ლ. ბერიაშვილი, მიწათმოქმედება მესხეთში (ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით) თბ., 1973.

გუგუშიძე, 1961: მ. გუგუშიძე, სარწყავი მიწათმოქმედება საქართველოში, თბ., 1961.

მიმინოშვილი, 1998: ო. მიმინოშვილი, ეთნოგრაფიული მოგზაურობა საქართველოში, თბ., 1998.

ფხაკაძე, 2009: გ. ფხაკაძე, სამხრეთ საქართველოს ადრესამიწათმოქმედო კულტურის შესახებ (სამცხე-ჯავახეთი), „ანალები“. №5, 2009.

ქუჭიშვილი, 1997: ზ. ქუჭიშვილი, სოფელი ხიზაბავრა, თბ., 1997.

ლაფანი, 1990: ც. ლაფანი, სოფელ ჭობარეთის ისტორიულ გეოგრაფიული მიმოხილვა. კრბ. ძველი და ახალი ჭობარეთი, რედაქტორი გ. ჯალაბაძე, თბ., 1990.

მოსევიშვილი, 1990: ნ. მოსევიშვილი სოფელ ჭობარეთის განსახლება; საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობანი, კრბ. ძველი და ახალი ჭობარეთი, რედაქტორი გ. ჯალაბაძე, თბ., 1990.

ჯვარიძე, 1990: გ. ჯვარიძე, მემინდვრეობა ჭობარეთში, კრბ. ძველი და ახალი ჭობარეთი, რედაქტორი გ. ჯალაბაძე, თბ., 1990.

ჯალაბაძე, 1972: გ. ჯალაბაძე, მასალები მესხეთ-ჯავახეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის, თბ., 1972.

ჩიტაია, 1997: გ. ჩიტაია, ეთნოგრაფიული მასალები ტერასული მიწათმოქმედებისათვის ჯავახეთში, „შრომები“, ტ. I. თბ., 1997.

ტივაძე, 1946: გ. ტივაძე, სამცხე-საათაბაგო „ბ. ვ. დ. დ.“ მიხედვით, „მნათობი“, თბ., 1946.

ETHNOLOGICAL STATE OF MESKHETI MODERN VILLAGE

Summary

It's well known fact that Meskheti was one of the developed economical units of Georgia from the ancient time. It was rich with its natural conditions and developed agriculture.

Our aim is to show the ethnological state of the modern village in Meskheti, to show the changes it has overcome what it has preserved and what it has lost.

The building of the modern houses in the villages of Meskheti has started since 60s of XX c. A kindergarten, boarding school, library ,club, medical service centre, shops and many new modern houses have been built in the village.

According to the Ethnological material, villagers are dissatisfied with the mistakes done in the period of the land privatization. They say that more lands were confiscated during the collectivization, than they were given during the privatization, which is not enough for intensive development of agriculture.

The village fund which supports new households with enough land for building the house and farming is not preserved as well.

One of the biggest problems in the Meskheti villages-(Zveli, Chobareti, Orgora, Sakudabeli, Khizabavra, Muskhi) is unemployment and migration of rural youth.

From the villages we worked Orgora is the first in the list which may no longer exist in the near future, as the school is closed and all the families with children think to leave the village in order not to leave their children without education.

The problem of migration from villages is a disaster for Georgia.